

2. Berinšterová M. (2020) Mentoring of university students : functions and important characteristics. *Človek a spoločnosť*. [Individual and Society]. Vol. 23. № 4. P. 1–17
3. Castro S., Scandura T. Mentoring Functions Questionnaire (MFQ-9). URL: https://www.academia.edu/18106872/Mentoring_Functions_Questionnaire
4. Cronan T. A., Liew Ch. V., Cronan S. B. & oth. (2019) In the Eye of the Beholder: Students' Views of Mentors in Psychology. *Sage Journals*. Vol. 47. Is. 1
5. Sydoruk I. I. (2019) Rol mentorstva u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv. [The role of mentoring in the professional training of future social workers]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya : «Pedahohika i psykholohiia». Pedahohichni nauky*. № 2 (18). S. 283–289 [in Ukrainian].
6. Shevchuk I. B., Shevchuk A. V. (2022) Osvitnia analytika kriz pryizmu viiny: vyklyky ta mozhlyvosti dlia vyshchoi shkoly Ukrainy. [Educational Analytics through the Prism of War: Challenges and Opportunities for Higher Education in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 39 [in Ukrainian].
7. Shchuka H. P., Bezruchenkov Yu. V. (2024) Mentorstvo yak instrument zabezpechennia yakosti osvitnoho protsesu z turyzmu. [Mentoring as a tool for ensuring the quality of the educational process in tourism]. *Osvitni y naukovi vymiry heohrafii ta turyzmu: materialy III Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf-tsii z mizhnar. uchastiu (17 kvitnia 2024 r., m. Poltava)*. Poltava. S. 93–96 [in Ukrainian].

H. Shchuka, Yu. Bezruchenkov, V. Patsiuk. Mentoring in the higher education system of Ukraine.

The article is devoted to issues of organizing the process of mentoring in higher education institutions of Ukraine. Indeed one of the consequences of the strengthening of Russian aggression is the reduction of the contingent of applicants, a decrease in their success rate, and deterioration of the general psychosocial condition. A deep understanding of this topic is necessary both for solving the issue of creating a student-centred atmosphere in a separate institution, and for the future – from the standpoint of preserving human potential in the country in general.

The purpose of the study is to determine the possibility and/or expediency of introducing a mentoring system in higher education institutions of Ukraine. To achieve this goal, such general scientific methods as analysis of scientific literature, grouping and systematization, comparison, synthesis and induction, questionnaires, modelling, forecasting and generalization were used. The results of the study show that the concept of "mentoring" is not regulated at the legislative level; its essence is debated by scientists. It has been established that mentoring is a process that involves active interaction between the mentor and his protégé and is built on trust and respect; it can take on different forms and types, depending on the purpose, character and personality traits of the subjects of interaction. In the process of surveying, it was found that informal mentoring is widespread among applicants, for which parents act as mentors; only a third of respondents turn to teachers for specific issues, and every tenth person has an unsatisfied need for mentoring support. The study also revealed the key challenges facing higher education institutions in the process of forming a mentoring system: lack of personnel and financial resources, lack of scientifically based mentoring interaction technology and mentor training practices, understanding of the success criteria of mentoring programs and features that make teachers effective mentors. The practical significance of the study is that its results allow us to determine the position of students regarding the feasibility of introducing mentoring programs and the availability of appropriate opportunities in higher education institutions.

Key words: mentoring, mentorship, mentor interaction, protégé, mentoring in the higher education system.

УДК 37.036: 378.147

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.27>

Янівський В. О.

ЕСТЕТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У сучасних дослідженнях поняття «культура» розглядається як складне та багатогранне явище, що включає різноманітні аспекти суспільства, такі як система цінностей, соціальні практики, ідентичність особистості та символічний обмін. Культура виступає як основний чинник формування ідентичності, сприйняття світу та спілкування між людьми, а також як важливий елемент соціальної та культурної динаміки.

Естетична культура відображає культурний розвиток суспільства та вплив культурних традицій на формування смаку, сприйняття мистецтва та індивідуальних естетичних уподобань. Вона є важливою складовою культурної ідентифікації кожної людини та суспільства в цілому. Дослідження естетичної культури має велику актуальність у сучасному світі через її важливість для розвитку культурного розуміння, смаку та сприйняття. Вона відображає культурний контекст суспільства та вплив культурних процесів на формування особистісного ідентитету.

У статті представлено аналіз понять «культура» та «естетична культура». Проаналізовано наукові підходи до розуміння сутності поняття «естетична культура», визначено складові й особливості формування естетичної культури особистості. Представлено авторське розуміння поняття «естетична культура особистості». Зазначено, що вивчення естетичної культури розширює наше уявлення про мистецтво, культурні традиції та цінності, сприяє розвитку творчого мислення та критичного аналізу, а також сприяє збереженню та популяризації культурної спадщини. Дослідження естетичної культури особистості допомагає розкрити різноманітність та цінність різних форм мистецтва, сприяє збереженню культурної спадщини та стимулює творчий розвиток суспільства.

Ключові слова: естетика, культура, естетична культура, естетичний розвиток, культурний розвиток, естетична освіта, цінності, духовні цінності, естетичні цінності.

Сучасне соціальне життя переживає значні трансформації, що відображаються у зміні способу життя, системи цінностей та у стереотипах мислення. У складних та суперечливих соціокультурних та інформаційних умовах, нав'язлива реклама, телевізійні шоу та телепередачі пропонують сучасному глядачеві зразки масової культури досить низького рівня. Наслідками впливу такого середовища на суспільство є серйозне порушення моральних норм, зокрема гуманного ставлення до людини, милосердя, добра та любові, розуміння людини як найвищої цінності, а також побудови людських відносин та суспільної поведінки. Це визначає актуальність вивчення проблеми естетичної культури особистості.

Естетична культура – це важливий предмет наукових досліджень у багатьох галузях, зокрема філософії, культурології, мистецтвознавства, психології та соціології. Цей предмет вивчає різноманітні аспекти краси, сприйняття мистецтва, смаку, емоційного відгуку на мистецтво та культурні явища.

У сучасному світі дослідники аналізують естетичну культуру з різних перспектив. Філософи розглядають питання про природу краси, її об'єктивність чи суб'єктивність, роль культурного контексту у сприйнятті краси. Культурологи вивчають різноманітні культурні традиції та їхні впливи на сприйняття та створення мистецтва. Мистецтвознавці аналізують різні мистецькі напрямки, стилі та техніки, розкривають символіку та смисловість творів мистецтва. Психологи вивчають психічні процеси, які лежать в основі сприйняття та оцінки краси, а соціологи досліджують вплив культурних та соціальних факторів на індивідуальні та колективні смаки.

Усі ці наукові підходи допомагають розуміти, як естетична культура формується, розвивається та впливає на суспільство. Дослідження в цій області допомагають розкрити значення мистецтва та культурних цінностей для людей, а також сприяти розвитку та збереженню культурної спадщини.

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти, Державною програмою «Освіта» (Україна XXI століття), Концепцією національного виховання, а також концепцією естетичного виховання, заклади середньої освіти спрямовані на реалізацію комплексу заходів для залучення школярів до художньо-естетичної культури, різних видів мистецтва та слова як засобу духовного самовираження особистості, розвитку їхніх творчих здібностей та усвідомлення соціокультурного досвіду суспільства, а також формування художньо-естетичних потреб.

У наукових працях сучасних вчених – В. Бутенка, Н. Миропольської, Л. Оршанського, В. Петрусенка підкреслюється важливе значення мистецтва в естетичному розвитку дитини.

Мета статті – охарактеризувати сутність та визначити особливості естетичної культури особистості.

Зростання уваги суспільства до аспектів естетики пояснюється як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками, що впливають на взаємодію людини з прекрасним у природі, об'єктному оточенні, соціальній сфері та мистецтві. За В. Бутенком, сучасний етап розвитку освіти і культури в Україні визначає актуальність і важливість цих питань, підкреслюючи необхідність глибокого теоретичного дослідження аспектів, пов'язаних із естетичною освітою та вихованням молоді, а також педагогічного забезпечення естетичного розвитку особистості [1].

Термін «культура» (від лат. cultura – оброблення, виховання, освіта, розвиток, шанування) визначає особливий спосіб організації та розвитку людської діяльності. Він охоплює результати як духовної, так і матеріальної праці, а також включає систему духовних цінностей, соціальних норм і установ, а також взаємовідносини народу з самим собою і природою.

Індивідуальні різниці в культурі можна спостерігати в тому, як люди взаємодіють з установками, цінностями, уявленнями та поведінкою, що, при узгодженні, формують їхню культуру. Якщо їхня поведінка відповідає загальноприйнятим цінностям чи моделям поведінки, то це свідчить про наявність цієї культури у них. У випадку, якщо вони не спільно приймають ці цінності, вони не вважаються часткою цієї культури.

О. Пташук дає таке визначення культури: «Культура – виховання, утворення, розвиток, шанування, специфічний спосіб організації й розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної й духовної праці; у системі соціальних норм і установок; у духовних цінностях; у сукупності ставлень людей до природи, між собою і до самих себе» [7, с. 290].

У сучасних дослідженнях поняття «культура» розглядається з різних перспектив залежно від контексту та дисципліни. Однак, загальною тенденцією є розуміння культури як складного системного явища, що включає різноманітні аспекти суспільного життя. Ось деякі ключові аспекти розуміння культури у сучасних дослідженнях:

Культура як система цінностей та норм: У цьому контексті культура розглядається як система цінностей, які визначають уявлення суспільства про те, що є важливим, цінним та прийнятним. Ця перспектива орієнтується на дослідження культурних цінностей, моральних норм, релігійних та етичних уявлень.

Культура як соціальна практика: Культура розглядається як активна суспільна практика, що включає в себе мистецтво, літературу, архітектуру, релігійні обряди, традиції та звичаї. Дослідження в цьому напрямку акцентує на розумінні та аналізі конкретних культурних виражень та їхнього впливу на суспільство.

Культура як ідентичність: Культура розглядається як ключовий компонент ідентичності індивіда або групи. Дослідження в цьому аспекті зосереджені на вивченні способів, які через культурні практики та символіку визначають, хто ми є, та як ми сприймаємо себе та інших.

Культура як система символічного обміну: З цієї перспективи культура розглядається як система символічного обміну, яка використовується для комунікації та вираження ідей, цінностей та ідентичності.

Дослідження в цьому напрямку акцентує на аналізі символів, мови та ритуалів, що є складовими культурної комунікації

У всіх варіаціях розуміння культури в філософії, важливо визначити її основне значення у формуванні особистості. Вивчаючи та освоюючи світ культури, людина активно розвиває свою індивідуальність і стає здатною збагачувати цей культурний контекст. Культура виникає через людину, її соціальні взаємозв'язки та творчу активність. Без активного взаємодії з культурою, вона не існує. Таким чином, людина стає творцем культури. Проте справжня культура проявляється лише тоді, коли вона впливає на щоденну поведінку, звички та соціальну діяльність, охоплюючи всі аспекти життя.

Сучасні психологічні дослідження культури особистості розглядають її як сукупність соціальних норм і цінностей, за якими індивідум керується у своїй повсякденній діяльності. Він втілює свої потреби та інтереси у взаємодії з навколишнім середовищем, створюючи світ у відповідності до визначених законів краси.

У соціології, культура розглядається як ключовий аспект соціальних відносин, який об'єднує наукові знання, практичні навички, теоретичну та побутову свідомість, а також високий рівень духовності. Ці аспекти є важливими для прогресу суспільства, розвитку особистості та формування її ідентичності. Культура особистості визначається як сукупність соціальних норм, цінностей і естетичних уподобань, які впливають на поведінку та діяльність особистості.

Естетика, у свою чергу, є науковим дисципліною, яка досліджує створення, сприйняття та оцінку загальнолюдських цінностей, що зазнають впливу національних, класових та історичних змін. Основні аспекти естетики включають вивчення різноманітності та природи естетичного в мистецтві та реальності, а також аналіз сутності, принципів та закономірностей естетичного сприйняття світу людиною. Високий рівень естетичної культури дозволяє людині систематично розуміти та сприймати світ згідно з загальними принципами краси та взаємодії з ним [6].

Під час дослідження естетичного аналізуються ключові характеристики, що є типовими для різних аспектів краси, возвеличення, трагедії, комічного тощо. Також вивчається процес виникнення цих явищ у свідомості людини, включаючи її естетичне сприйняття, уявлення, ідеали, теорії та погляди, а також особливості естетичних цінностей.

Естетика досліджує загальні закономірності розвитку мистецтва, які проявляються у різних його формах, а також процес художньої творчості, включаючи суб'єкт і об'єкт творчості, а також засоби, якими здійснюється художня діяльність. Крім того, естетика звертає увагу на процес художнього сприйняття мистецтва та інші аспекти, оскільки існування мистецтва пов'язане з соціально-комунікативною системою, де взаємодіють художник, мистецтво і спостерігач, або між художньою творчістю, мистецтвом і художнім сприйняттям [6].

Естетика розглядає естетичну культуру з історичного ракурсу, розглядаючи її як результат взаємодії суспільних відносин і творчої активності людей. Згідно з цим підходом, естетична культура втілює в собі взаємодію загальних, особливих, індивідуальних, громадських та особистих аспектів, виражену в «діалектичній єдності».

Ф. Шиллер відзначав, що лише смак, як частина естетичної культури, вносить гармонію в суспільство, оскільки сприяє гармонізації особистості. Ця гармонія естетичної культури розкриває чуттєві та розумові потенції людини, надаючи можливість їхнього вираження у творчості [8].

Згідно з висновками філософської літератури, поняття «естетична культура» відображає загальний рівень осмислення та трансформації індивідом самого себе та світу навколо відповідно до принципів краси. Усі аспекти естетичної творчості та елементи естетичного сприйняття розглядаються як важливі складові естетичної культури. В загальному розумінні естетичної культури можна погодитись із думкою філософа М. Кагана, який розглядає її як систему «засобів і продуктів, що допомагають людині естетично освоювати світ» [2].

На сучасному етапі, естетична культура особистості визначається як здатність та вміння відчувати своє сприйняття світу, глибоко переживаючи різноманітність цих відносин, а також формування внутрішнього світу в цілому, враховуючи цілісність зовнішнього світу. Естетична культура особистості також є сукупністю ціннісних орієнтирів особистості у її взаємодії зі світом; показником інтеграції всіх людських здібностей і якостей, розглядатиметься як індикатор інтеграції всіх людських якостей в цілісну єдність; вмінням розшифрувати й організувати естетичний досвід, визначати тенденції загального процесу взаємодії зі світом [4].

Естетична культура об'єднує чуттєвий і духовний аспекти людської існування, виявляючись через сприйняття мистецтва, природи, взаємин з іншими людьми і повсякденного життя. Унікальність естетичного підходу до реальності полягає в тому, що естетична «цінність» – це внутрішній орієнтир діяльності, емоційно усвідомлений суб'єктом, і розглядається як його власна духовна інтенція, а не зовнішній, відчужений регулятор поведінки.

Як комплексне поняття, «естетична культура» охоплює різні аспекти особистості, такі як емоційний, психічний, вольовий і інтелектуальний, а також методи самовираження, включаючи прояви людського мислення, вибору і вміння, а також її суть і спосіб життя [7].

Іншими словами, естетична культура особистості пронизує всі аспекти її життя, визначаючи рівень напрямку та інтенсивності емоційно-чуттєвого переживання, потенціалу для духовної насолоди у всіх сферах життєдіяльності та естетичну мотивацію. Здатність бачити та оцінювати загальні перспективи розвитку

особистого життя, розшифровувати естетичний досвід та визначати тенденції взаємодії зі світом також є частиною естетичної культури. У цьому контексті ключовими є відчуття рівноваги та баланс між реальним і ідеальним, спонуканням і потребою, засобом і метою, а також естетичним смаком, що допомагає правильно визначати міру потрібного, забезпечуючи гармонію суперечливих тенденцій і мотивів. Розвинений естетичний смак служить своєрідним індикатором та виявом належності до естетичної культури.

За висловлюванням Н. Миропольської, складовими «естетичної культури є:

– Естетичні почуття, тобто емоційні стани, спричинені оціночним ставленням особи до явищ дійсності і мистецтва.

– Естетичне сприймання, яке проявляється у виділенні естетичних якостей, образів та переживаннях естетичних почуттів у житті та мистецтві.

– Естетичні смаки, тобто оцінювання творів мистецтва та естетичних явищ з позицій естетичних знань та ідеалів.

– Естетичні ідеали – уявлення особи про ідеальну красу в природі, суспільстві, людині, мистецтві; художні вміння та здібності, що визначаються соціальними та індивідуально-психологічними факторами.

– Естетичні потреби – потреби в спілкуванні з художньо-естетичними цінностями, в естетичному переживанні» [3, с. 5].

Загалом, естетична культура виявляється у здатності особистості сприймати та розуміти красу як у мистецтві, так і в щоденному житті. Вона сприяє формуванню естетичних уподобань та розвитку мистецьких здібностей. Зокрема, естетичний смак є важливою характеристикою, що відображає здатність людини до естетичної оцінки різноманітних естетичних об'єктів у її оточенні. Естетичний смак визначає рівень розвиненості естетичних ідеалів та естетичної культури конкретної особистості.

На підставі аналізу сучасних наукових джерел, під естетичною культурою особистості маємо на увазі розвиненість емоційно-чуттєвої культури, яка включає у себе такі аспекти: здатність до естетичних переживань, вміння сприймати та реагувати на прекрасне, володіння системою естетичних знань, наявність досвіду у практичній естетичній діяльності та розвиненість моральних якостей.

Метою естетичної культури є створення сприятливих умов для розвитку та функціонування різноманітних видів мистецтва. Важливо, щоб вона враховувала особливості кожного виду мистецтва та демонструвала здатність ефективно працювати у відповідному художньо-естетичному середовищі. Можливості естетичної культури у розвитку окремих видів мистецтва визначають її здатність надавати необхідний естетичний зміст та емоційне збагачення художнім творам відповідного жанру.

Формування естетичної культури особистості відбувається під час процесу розвитку майбутніх фахівців, що полягає у накопиченні великого обсягу знань, розвитку здібностей розпізнавати та переживати прекрасне та потворне, піднесене та низьке, трагічне та комічне у мистецтві навколишньої дійсності, а також у використанні вироблених естетичних цінностей у своїй практичній діяльності, створенні краси навколо себе та подоланні недосконалості світу. При цьому настає естетичне усвідомлення оцінки краси праці, її продуктів та результатів.

Висновки. Таким чином, естетична культура, як здатність адекватно сприймати естетичні аспекти дійсності, проявляється не лише у естетичній діяльності людини, але й у процесі її естетичного сприйняття. Вона виявляється у всіх сферах творчості, у побуті та повсякденній поведінці людей. Естетична культура є історично конкретною і безпосередньо пов'язана з естетичним ідеалом, що втілює уявлення про прекрасне, яке характерне як для окремої особистості, так і для певного соціального середовища.

Використана література:

1. Бутенко В. Г. Вплив естетичного фактору на формування духовних цінностей особистості. *Гуманітарна освіта. Серія : Психологія і педагогіка*. Гуманіт. ін-т Київ. ун-ту ім. Бориса Грінченка. Київ. 2000. Вип. 1. С. 113–124.
2. Каган М. С. Естетична і художня культура. Співвідношення загальної та технічної естетики. *Наук.-методич. аспекти*. 2015. № 8. С. 22–36.
3. Миропольська Н. Є. Естетико-виховні технології: теоретичні передумови дослідження. *Мистецтво та освіта*. 2015. № 3. С. 2–7.
4. Оршанський Л. В. Естетична культура майбутніх фахівців у галузі дизайну: сутність та структура. *Молодь і ринок*. 2019 № 7 (174). С. 23–28.
5. Оршанський Л. В., Нишак І. Д., Ясеницька Ж. В. Естетичне виховання особистості: від Сократа до Даттона. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / гол ред. А. А. Сбруєва*. Суми : Вид-во СумДПУімені А. С. Макаренка. 2017. № 3 (67). С. 231–242.
6. Петрусенко В. Л. Етика та естетика : навч. посіб. Львів : Новий світ. 2008. 304 с.
7. Пташук О. А. Естетична культура особистості як мета естетичного виховання: теоретичний аналіз. *Інноватика у вихованні*. 2016. Вип. 3. С. 289–295.
8. Schiller F. *On the Aesthetic Education of Man*. Dover Publications, INC. Mineola, New York. 2004. 128 p.

References:

1. Butenko V. H. (2000) Vplyv estetychnoho faktoru na formuvannia dukhovnykh tsinnosti osobystosti. [The influence of the aesthetic factor on the formation of spiritual values of the individual.]. *Humanitarna osvita. Seria : Psykholohiia i pedahohika*. Issue 1. P. 113–124 [in Ukrainian].

2. Kahan M. S. (2015). Estetychna i khudozhnia kultura. Spivvidnoshennia zahalnoi ta tekhnichnoi estetyky. [Aesthetic and artistic culture. The relationship between general and technical aesthetics]. *Nauk.-metodych. Aspekty*. Issue 8 P. 22–36 [in Ukrainian].
3. Myropolska N. Ye. (2015) Estetyko-vykhovni tekhnolohii : teoretychni peredumovy doslidzhennia. [Aesthetic and educational technologies: theoretical background of the study]. *Mystetstvo ta osvita*. Issue 3. P. 2–7 [in Ukrainian].
4. Orshanskyi L. V. (2019) Estetychna kultura maibutnikh fakhivtsiv u haluzi dyzainu: sutnist ta struktura. [Aesthetic culture of future design professionals: essence and structure]. *Molod i rynek*. Issue 7 (174). P. 23–28 [in Ukrainian].
5. Orshanskyi L. V., Nyschak I. D., Yasenytska Zh. V. (2017) Estetychne vykhovannia osobystosti: vid Sokrata do Dattona. [Aesthetic education of personality: from Socrates to Dutton]. *Pedahohichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohi*. Issue 3 (67). P. 231–242 [in Ukrainian].
6. Petrusenko V. L. (2008) Etyka ta estetyka. [Ethics and aesthetics]. Lviv. 304 p. [in Ukrainian].
7. Ptashuk, O. A. (2016) Estetychna kultura osobystosti yak meta estetychnoho vykhovannia: teoretychnyi analiz. [Aesthetic culture of personality as a goal of aesthetic education: theoretical analysis] *Innovatyka u vykhovanni*. Issue 3. P. 289–295 [in Ukrainian].
8. Schiller F. (2004) *On the Aesthetic Education of Man*. Dover Publications, INC. Mineola, New York. 128 p.

V. Yanevskiy. Aesthetic culture as a subject of scientific research.

In modern research, the concept of culture is seen as a complex and multifaceted phenomenon that includes various aspects of society, such as a system of values, social practices, identity of the individual and symbolic exchange. Culture is a major factor in the formation of identity, perception of the world and communication between people, as well as an important element of social and cultural dynamics.

Aesthetic culture reflects the cultural development of society and the influence of cultural traditions on the formation of taste, perception of art and individual aesthetic preferences. It is an important component of the cultural identification of each person and society as a whole. The study of aesthetic culture is of great relevance in the modern world because of its importance for the development of cultural understanding, taste and perception. It reflects the cultural context of society and the influence of cultural processes on the formation of personal identity.

The article presents an analysis of the concepts of «culture» and «aesthetic culture». The scientific approaches to understanding the essence of the concept of «aesthetic culture» components and features of the formation of aesthetic culture of the individual are analysed and defined. The author's own understanding of the concept of «aesthetic culture of the individual» is presented. It is noted that the study of aesthetic culture expands our understanding of art, cultural traditions and values, promotes the development of creative thinking and critical analysis, and also contributes to the preservation and promotion of cultural heritage. The study of aesthetic culture helps to reveal the diversity and value of various forms of art, promotes the preservation of cultural heritage and stimulates the creative development of society.

Key words: *aesthetics, culture, aesthetic culture, aesthetic development, cultural development, aesthetic education, values, spiritual values, aesthetic values.*